

Mesterség és művészet

Vickó Árpád műfordító: Meg kell tanulni ezer és ezer technikai részletet, fogást, hogy szabadon mozoghassunk a szakmában

Bozsoki Valéria

Vickó Árpád műfordítói munkássága mintegy 80 művet foglal magába. Főleg a kortárs magyar írók műveit ültette át magas szakmai színvonalon szerb nyelvre, és folyamatosan fordította a vajdasági magyar irodalmat. Kiemelkedő szakmai tevékenységéért az elmúlt évek során a Bazsalikom és a Füist Milán műfordítói díjjal, továbbá a Szerb Műfordítók Szövetségének Miloš Đurić-díjával tüntették ki. Nemrég a magyarországi írókat tolmácsoló műfordítói tevékenységéért kiérdemelte a Balassi Műfordítói Nagydíjat, amelyet a Magyar Tudományos Akadémián vehetett át.

Újvidéken született 1950-ben. Az általános iskola első négy évét magyar nyelven végezte, majd szülei szerb iskolába írárták. Tanulmányait a gimnázium után az újvidéki Egyetem BTK Szerb Nyelv és Jugoszláv Irodalmak Tanszékén folytatta. Az Újvidéki Rádió Magyar szerkesztőségének munkatársa lett, fordító, az irodalmi műsorok szerkesztője.

■ Egy alkalommal úgy fogalmazott: Böndör Pál kétnyelvű verseskötetével és különösen Tolnai Rovarház című regényével, experimentális, nyelvjátékokkal teli prózájának átültetésével váltotta meg a belépőt a szakmába. Milyen munka előzi meg egy szépirodalmi mű fordítását? – kérdeztük Vickó Árpádot.

– Amikor kezdtem, a hetvenes években, a (mű)fordítást nem éreztem mint munkát. Verseket olvasni, olvasgatni minden más lehetett, de nem munka. Élvezkedés. Játék. De mégsem szórakozás. De mi lenne? Ez a kérdés azon kérdések sorába tartozik, amelyeket nem lehet megválaszolni. Olyan, mint a „mi az irodalom”, vagy mi az élet. Sokat olvastam, a világirodalmat majdnem kizárólag szerb nyelven, így is lett a szerb nyelv első nyelvem. Szerbül tudok írni. Eddig még soha nem vállalkoztam bármit is szerbről magyarra fordítani... Tehát olvasás. Szerencsére a magyar kortárs irodalmat akkor ismertem meg, amikor művelői itt Vajdaságban Tolnai, Böndör, Végel, Sziveri voltak. Az Új Symposiont Tolnai szerkesztette, a Hidat Bánai János. A Polját Jovan Zivlak és Fra-nja Petrinović, a Letopist Aleksandar Tišma. Pesten Radnóti Sándor kalauzolt, megismerhettem Petrit, Eörsit, Göncz Árpádot, Mészöly Miklóst, Polcz Alaine-t, Konrádot, Kertész Imrét, Esterházyt. Ez is egyfajta „megelőző munka” volt... Orientálódhattam.

■ Ha nem munka, nem szórakozás – valóban mi is lenne a műfordítás?

– Roland Barthes írja: az irodalom azt mondja, amit mond, és még csak annyit, hogy irodalom. Mert ha az ember nem tudná, hogy irodalom az, amit a kezébe vett: nem is tudna mit kezdeni ezzel a jelenséggel. Valamilyest módosítva Barthes gondolatát, mondhatnánk, hogy a fordítás azt mondja, amit az eredeti mű mond, és még csak annyit, hogy fordítás. Ilyen értelemben

a fordítói szakma, már csak természetét tekintve is, hasonlít a szemfényvesztéshez – „kifordít” valamit, aminek tulajdonképpen nincs „visszája”. Újból egyedi művet alkot, megismétel valamit, ami elvben megismételhetetlen. Szerintem legnagyobb részben a szakma és a művészet egyfajta ötvözet. Tehát mesterség, a szó legnemesebb értelmében. Egy nagyon is speciális tudás. Például magyarról szerbre, ha belegondolunk, ebben az országban csak ketten-hárman fordítunk regényeket, értekező prózát, filozófiát, művészetelméletet – tehát legigényesebb szövegeket – profi szinten. És ha még jobban meggondoljuk a dolgot, nemcsak ebben az országban, hanem a világon is. (Ketten-hárman vagyunk ebben a fachban specialisták. Még tíz-húsz évvel ezelőtt voltunk talán öten vagy hatan.)

A Balassi Műfordítói Nagydíj átadóján Vickó Árpád Menczer Tamással

Tehát mesterség. Meg kell tanulni ezer és ezer technikai részletet, fogást, hogy szabadon mozoghassunk a szakmában. Valaki már írt erről, hogy az a sok beszéd az ihletről, művésziességről, beleszületettségről, megszállottságról, arról, hogy például nem a szavakat vagy a mondatokat vagy a gondolatokat fordítjuk, hanem a szellemet és a lényegét, mind csak valamilyen feltételes igazságok visszfénye, abból a célból, hogy valamilyen misztikus aurával övezzék körül a mesterséget.

■ Több mint nyolcvan könyv után megkérdeztük, miért lett a műfordítás szerelmese?

– A „szerelmese” egész biztosan túl erős kifejezés. Inkább racionálisan közeledtem ehhez a szakmához. Nem voltak ebben érzelmek, emóciók. Úgy éreztem, hogy ez nekem – a műfordítás – megy, és attól kezdve – a nyolcvanas évektől – tudatosan arra törekedtem, hogy igényesen, minél magasabb szakmai színvonalon dolgozzak. Ebben látom munkám egyetemes értelmét, és főbb vonalakban ez lenne az az *ars poetica*, amely hozzám a legközelebb áll. Egy emberöltő

távlatában a magyar irodalom bemutatásán munkálkodok, és – egyes elméletek szerint (elméletben!) – a célnyelv kultúráját gazdagítom.

■ Milyen problémákat kellett megoldania azzal a művel, amellyel legtöbbet küszködött?

– Most talán elárulhatom: főleg olyan műveket vállaltam, vagy magam választottam, amelyekről azt gondoltam, hogy nem kell velük küszködni. Ezért is maradt ki fordításaim listájáról Ottlik, Szentkuthy vagy a fiatalabbak közül Nadas és Krasznahorkai. Örkeny *Egypercseibe* is jó néhány éves „próbálgatás” után vágtam bele, és kiderült, hogy nem is volt olyan nehéz munka. A fő probléma, mint mindig, az volt, hogy egy meghatározott nyelven létrehozott irodalmi művet egy másik meghatározott nyelven kell

neki, hogy befejeztem, azt mondta, hát te nem is láttad az én preparált példányomat! A preparált példány az egésznek egy fénymásolata, rengeteg mondat van benne aláhúzva, hol fekete, hol piros vagy kék színű golyóstollal, s mellette, a széles margón a szerző és a mű, amelyből az idézet való. Rengeteg Trakl-, Handke-, Borges-, Kiš-, Csehov-, Tolsztoj-, Pascal-idézet. Ezeket aztán, már amelyeket lehetett, ki kellett keresnem a meglevő szerb fordításokban, hogy a vajtabb fülvő olvasó esetleg észlelhessen, hogy mely „vendégszövegről” van szó. De mások is, amikor a *Hahn-Hahn grófnőt* vagy az *Egy nőt* fordítottam, akkor is minden akadálynál, minden dilemmánál elég volt csak egy kis levelet írnom, s Péter azonnal válaszolt.

■ Verset, regényt, értékelő prózát, drámát, filozófiát... ültetett át magyar nyelvről szerbre, de ha jól tudom, a dráma a kedvenc műfaja. Miért?

– Élvezem a drámákat, a dialógusokat. Lassan megtanultam, hogy a drámaszövegeknek a mondatait, amikor lefordítom, hangosan ki kell mondani. Kipróbálni, hogy a mondat elmondható-e a színen. Persze vannak olyan drámák, amelyek eleve nem arra készültek, hogy bemutassák őket, ilyen az **Eörsi-dramák** többsége, például az *Interjú*, a híres Lukács-dráma, ezek inkább amolyan „olvasni való” drámák, könyvdrámák, drámai formában vannak megírva, de nehezen színre vihetők, és nem is lehet őket ilyené fordítani. De Egressynek például a *Portugália* és Bereeményinek *Az arany ára* fantasztikus élmény volt...

■ Mindig kortárs irodalmat fordított, kivételt képez Szerb Antal *Utas és holdvilág* c. regénye. Az utóbbi években ön választja meg, milyen magyar műveket olvashat majd a szerb olvasó Vickó Árpád fordításában. Jelenleg min dolgozik?

– Szerb Antal művei nagy élményt jelentettek számomra. Az *Utas és holdvilág* című regénye siker-könyv lett, másfél évvel később jelent meg a *Pendragon legenda*, tavalyelőtt pedig a *VII. Olivér*. Belekezdtem a *Királyné nyaklánc*a című áltörténelmi regényébe is, de közben tönkrement a kiadó. Jelenleg napközben Várady Tibor *Mi történt Écskán?* című „dokumentumregényen” dolgozom – és ez is olyan eset, amikor a fordító szerkesztőjére élő szerző művéről van szó, naponta váltunk leveleket. Ilyeneket kérdezek, hogy mi lenne például ezeknek a szavaknak, kifejezéseknek a szerb megfelelője: uradalmi jószágigazgató, gazdatiszt, cseléd-könyv, örökvaltság, ellenirat, beadvány, fogalmazvány... Lazításként két, valójában már kész könyvet javítgatok, Petri György válogatott verseit és Lázár Ervin *Bab Berci kalandjai* című, gyerekeknek szánt regényét. De kétszer-háromszor hetente, késő este vissza-visszatérek Esterházy *Mercedes Benz* című „történelmi revü”-jéhez. Ez az a szöveg, amelynek fordítása és mostani „csiszolgatása” hatalmas örömet hoz.

A műfordítók áldozatos munkája teszi lehetővé, hogy a világszínvonalú magyar irodalom ne maradjon nyelvi elszigeteltségben, hanem elfoglalhassa méltó helyét a világirodalomban – hangsúlyozta a díjátadón Menczer Tamás tájékoztatásért és Magyarország nemzetközi megjelenítéséért felelős államtitkár.